

Waardestelling

NV. NENAF

Nijverheidsweg-Noord 40-40a, Amersfoort

De Onderste Steen
Broerdijk 15
6523 GM Nijmegen
Tel. 024-6635956 / 06-28321525
info@onderstesteen.com
www.onderstesteen.com

Object

NV. NeNaFa

Adres: Nijverheidsweg-Noord 40-40a, 3812 PM Amersfoort

Status: geen

Ontwerp- /Bouwjaar: 1948 / 1949

Architect: S. Vreeling, Amsterdam; M.J. Klijnsstra, Amersfoort (uitbreidingen)

Oorspronkelijke functie: naamplatenfabriek

Huidige functie: bedrijfsgebouw

Bijgebouwen: geen

Bezocht: 30 oktober 2019

Uitvoering

De Onderste Steen, drs. M. Kruidenier

Broerdijk 15

6523 GM Nijmegen

Opdrachtgever

Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (Siesta)

Augustijnenhove 19

3834 ZP Leusden

Inleiding

Gezien de ontwikkelingen rondom de Kop van Isselt heeft de Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (Siesta) in 2010 opdracht gegeven aan het architectuurhistorisch onderzoeks- en adviesbureau *De Onderste Steen* te Nijmegen om een beknopt onderzoek te doen naar de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarden van de voormalige stoomluciferfabriek (later: kleurstoffenfabriek Warner Jenkinson) aan de Kleine Koppel 39-40 te Amersfoort. Deze 'quick scan' is vervolgens - op verzoek van de Gemeente Amersfoort - uitgebreid tot een volwaardig waardestellend onderzoek.¹

Inmiddels staat de planvorming voor de Kop van Isselt niet stil. Siesta heeft daarom besloten om ook de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarden van enkele andere panden door *De Onderste Steen* te laten onderzoeken, te beginnen met de panden aan de Nijverheidsweg-Noord 40-40a en Nijverheidsweg-Noord 42. Het gaat om respectievelijk de voormalige naamplatenfabriek NV. NeNaFa en de NV. Apparatenbouw Van der Meiden. Beide gebouwen zijn kort na de Tweede Wereldoorlog tot stand gekomen. Dit rapport geeft de bevindingen over de NV. NeNaFa (Nijverheidsweg-Noord 40-40a) weer.

Opzet

Het rapport is samengesteld op basis van archief- en literatuuronderzoek en veldwerk ter plaatse. De in dit rapport gehanteerde onderzoeksmethode is gebaseerd op de werkwijze van de *Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)* en eerdere ervaringen die het bureau *De Onderste Steen* de laatste twintig jaar heeft opgedaan.

Na een korte inleiding over het bedrijf en de totstandkoming van het fabrieksgebouw zullen de cultuurhistorische, architectuurhistorische en stedenbouwkundige waarden worden besproken. Ook zal aandacht worden besteed aan aspecten zoals zeldzaamheid en gaafheid. Het rapport eindigt met een conclusie / aanbevelingen en enkele bijlagen (gebruikte bronnen / herkomst afbeeldingen en afbeeldingen).

Nijmegen, 6 december 2019

¹ De Onderste Steen, *Voormalige kleurstoffenfabriek Warner Jenkinson, Kleine Koppel 39-40 - Amersfoort*, waardestellend onderzoek, uitgevoerd in opdracht van de Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (Siesta), december 2010. In 2017 heeft er een aanvullend onderzoek plaatsgehad in verband met de plannen tot herbestemming van het complex.

Historie

Industrieterrein Isselt

Van oudsher was het gebied langs de rivier de Eem tussen de oude binnenstad en de gemeente Soest in gebruik als weidegrond. Zo is de naam Koppel (Kleine Koppel, Grote Koppel en Koppelpoort) waarschijnlijk een afgeleide van het Oost-middelnederlandse woord 'coppel', dat 'gemeenschappelijke weide' betekent. Aan het eind van de negentiende eeuw had het hier gelegen gebied nog steeds een landelijke uitstraling. Behalve bouwland, weiland en een enkele boerderij bevonden zich er een paar landgoederen en buitenverblijven, die in handen waren van een klein aantal adellijke families: jhr.mr. J.G. Bosch van Drakestein (De Hooiberg), baron F.F.J.H. van Heeckeren (Puntenburg), vader en zoon baron Nepveu (Berg en Dal en Boesembergh / Ma Retraite) en jhr. P.J. van Winter (Huis Eemzicht).

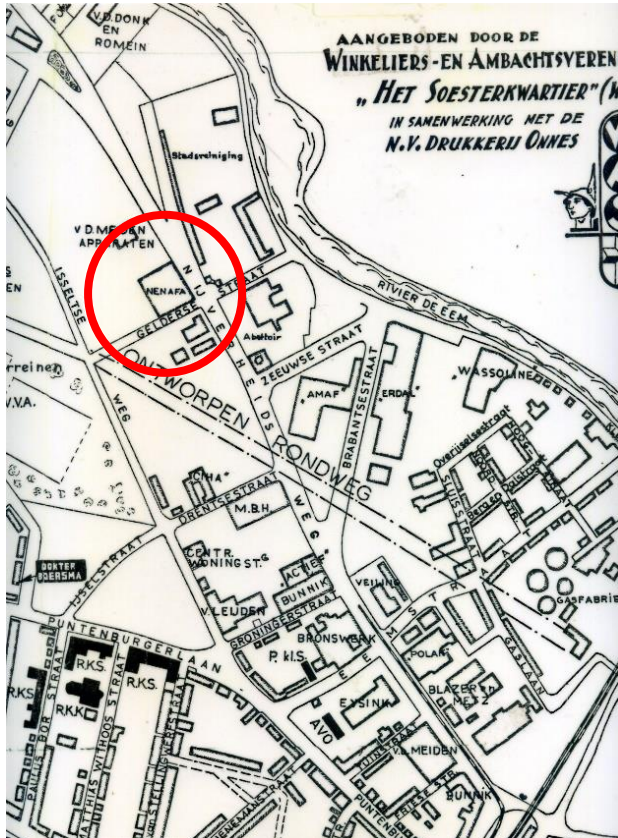
Zicht op Amersfoort ter plekke van het huidige Isselt, gravure Thomas Doesburgh, 1691.

Aan het eind van de negentiende vestigden zich langs de Eem tal van industriële bedrijven, waaronder Stoomluciferfabriek De Eem (1881) en blekerij Eemzicht (1885). Het gebied tussen de Eem en de Puntenburgerlaan werd bestempeld tot industriegebied. Hier werd in de jaren twintig van de twintigste eeuw de Nijverheidsstraat aangelegd, die liep vanaf de spoorlijn Amersfoort-Zwolle tot aan de Geldersestraat, waar zich het gemeentelijke abattoir en de gemeentelijke reiniging bevonden.

Tussen 1952 en 1962 werd de Amsterdamseweg aangelegd, die de Nijverheidsstraat verdeelde in de Nijverheidsweg-Noord en de Nijverheidsweg-Zuid. Het industriegebied tussen de Amsterdamseweg, de rivier de Eem en de gemeentegrens in het noordoosten, werd omgedoopt tot Isselt, vernoemd naar de hier gelegen voormalige, middeleeuwse heerlijkheid. Het oostelijk (en oudste) deel wordt ook wel aangeduid als de 'Kop van Isselt' (en wordt begrensd door de Amsterdamseweg, Industrieweg, Ringweg Koppel, Eemoever, Kleine Koppel en Brabantsestraat).

Isselt ontwikkelde zich in rap tempo tot het grootste en belangrijkste industrieterrein van Amersfoort. Hierin kwam aan het eind van de twintigste eeuw verandering. Vele bedrijven

werden in de jaren '80 overgenomen, gingen failliet of verhuisden naar nieuwe industriegebieden buiten de stad. Grootschalige sloop volgde en het gebied werd langzaamaan getransformeerd tot woongebied. Van de 'oudere' fabriekscomplexen resteren momenteel het complex van Warner Jenkinson aan de Geldersestraat, de voormalige Prodentfabriek (Erdal) aan de Brabantsestraat, Rohm and Haas aan de Kleine Koppel en enkele kleinere, naoorlogse bedrijfscomplexen, zoals de NV. NeNaFa en Van der Meiden aan de Nijverheidsweg-Noord.

Industriegebied Isselt, met daarop geprojecteerd de 'ontworpen rondweg', de latere Amsterdamseweg. Linksboven, op de hoek met de Geldersestraat, is het gebouw te zien van de NeNaFa. Plattegrond, ca.1951 (detail).

Isselt, met links de Nijverheidsweg-Noord en rechts de nieuwe Amsterdamseweg in aanleg. In het midden zijn de zes sheddaken van de NV. NeNaFa te zien. Luchtfoto, ca.1952 (detail).

NV. NeNaFa

De Nederlandse Naamplaten Fabriek (NeNaFa) werd in 1938 in Amsterdam opgericht door de heren Mooyaart en Reyenga.² In 1949 verhuisde het bedrijf naar een nieuw pand aan de Nijverheidsweg, hoek Geldersestraat in Amersfoort. Aanvankelijk maakte men fietsplaatjes en andere metalen typeplaatjes. Voortdurende uitbreidingen volgden, waarbij het pand van gedaante verwisselde.

In 1987 werd het bedrijf overgenomen door het Zweedse Danielson en ging men zich onder andere toeleggen op 'touchscreens' en toetsenborden. Rond 2006 werd de productie verplaatst naar Hardenberg. Tegenwoordig is Danielson weer aan de Amersfoortse Nijverheidsweg-Noord gevestigd, hetzij in een ander pand.

In het pand op nummer 40-40a zijn momenteel meerdere gebruikers gehuisvest, waaronder een architectenbureau.

Eddy Mooyaart (1893-1960). Plaquette gemaakt ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de NeNaFa in 1963, naar ontwerp van Johannes Bosma.

Ongedateerde foto, vermoedelijk jaren '80.

² De fabriek was gevestigd aan de Nieuwendammerdijk 72-74 in Amsterdam-Noord.

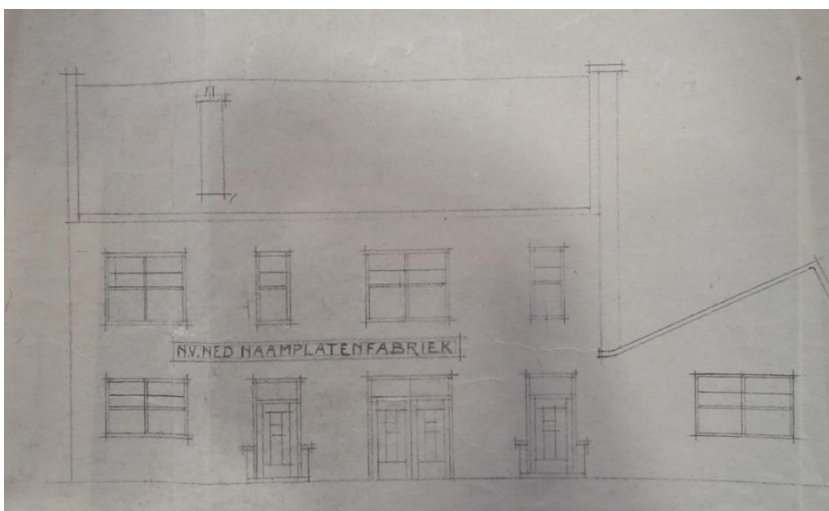
Nijverheidsweg 40-40a

Ca. 1955.

Het nieuwe fabriekspand van de NV. Nederlandsche Naamplatenfabriek werd in 1948 ontworpen door de Amsterdamse architect S. Vreeling. Hij ontwierp een gebouw bestaande uit vier 'sheddaken', oftewel zaagtanddaken.³ In 1949 werd de bouwvergunning verleend. De benodigde hinderwetvergunning gaf toestemming voor het plaatsen van 26 elektromotoren en enkele zuur- en beitsbaden.

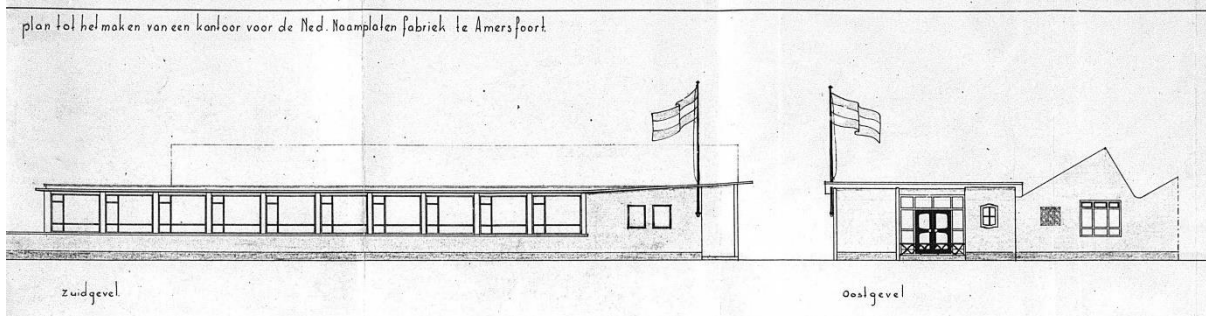
In 1950 werd een ontwerp (eveneens van Vreeling) ingediend om het pand uit te breiden met drie extra sheds en een kantoor annex woonhuis van twee verdiepingen. Dit plan werd echter ten dele gerealiseerd: in 1951 werden aan de noordzijde twee extra sheds gebouwd, identiek aan de vier voorgaande.

Ontwerp voor de aanbouw van een kantoor annex woonhuis, niet gerealiseerd, 1950.

³ Een 'sheddak' (ook wel 'zaagdak' of 'zaagtanddak' genoemd) bestaat uit een reeks opeenvolgende daken met twee dakvlakken onder verschillende helling, waarvan de steilste vlakken op het noorden gericht zijn en van glas zijn voorzien. Vooral gebruikt om goede verlichting te verkrijgen in industriehallen.

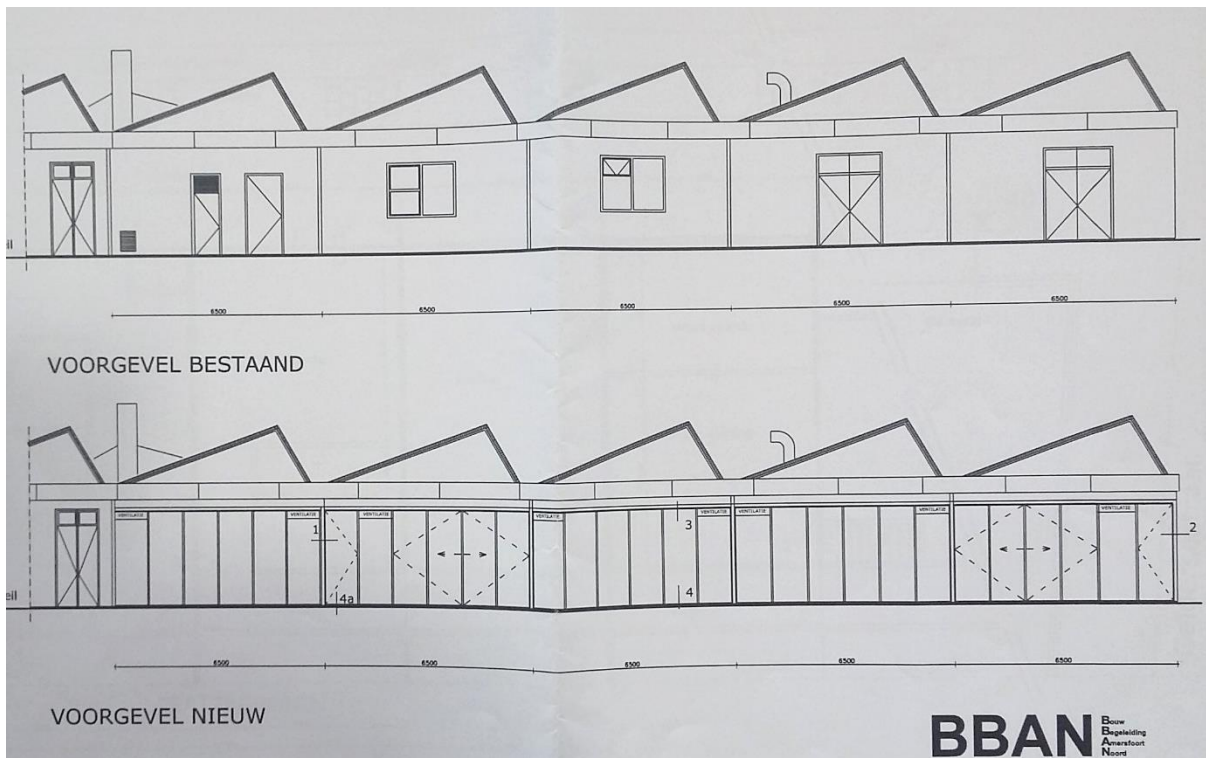
In 1955 werd er aan de zuidzijde alsnog een kantoor gebouwd, ditmaal ontworpen door de Amersfoortse architect M.J. Klijnstra. Het betrof een eenlaags pand, met aan de achterzijde twee garageboxen. In tegenstelling tot de gecombineerde houten en stalen constructie van het bedrijfsgedeelte, werd het kantoor opgebouwd uit een betonconstructie.

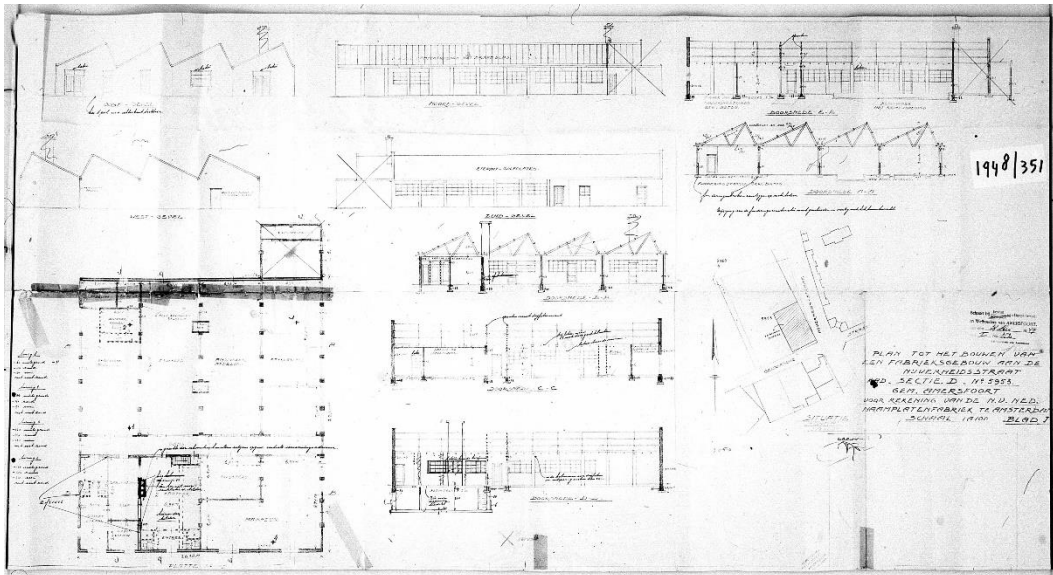
Ontwerp voor de aanbouw van een kantoor, 1954.

Het pand zou nog enkele malen door Klijnstra worden aangepast. In 1959 werd de fabriek over de gehele achterzijde uitgebreid met een bedrijfshal en kantoren. Na een schandaal met het lozen van afvalwater op het riool, volgde er in 1960 een interne verbouwing. Tevens werden de twee vensters in de zijgevel (op de hoek met de Geldersestraat) vergroot.

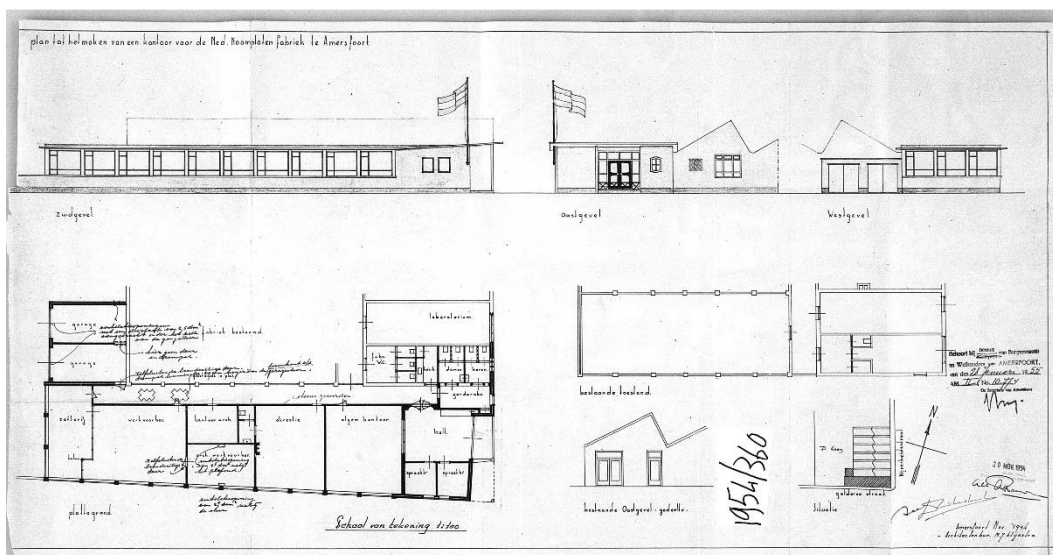
De daarop volgende jaren was de groei klaarblijkelijk uit het bedrijf en volgden er voorlopig geen nieuwe uitbreidingen. De eenlaagse uitbreiding aan de noordzijde dateert uit 1997. In 2008 zou de nieuwe eigenaar van het pand, Serva Autobedrijf BV., het grootste deel van de voorpui laten vervangen door een glazen pui.

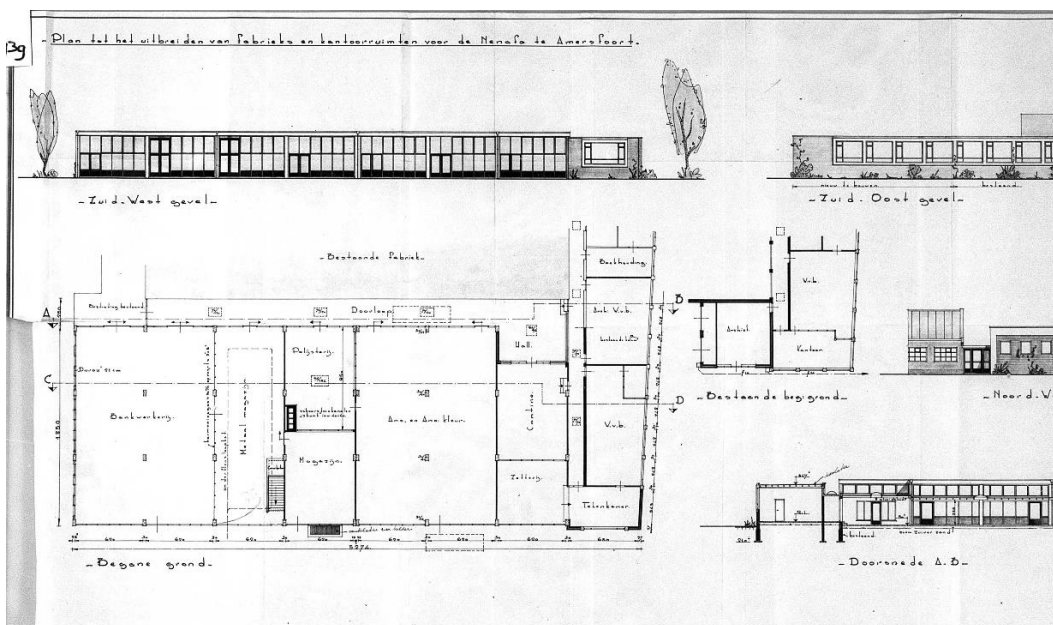
Ontwerp voor de wijziging van de voorgevel, gedeeltelijk uitgevoerd, 2008.

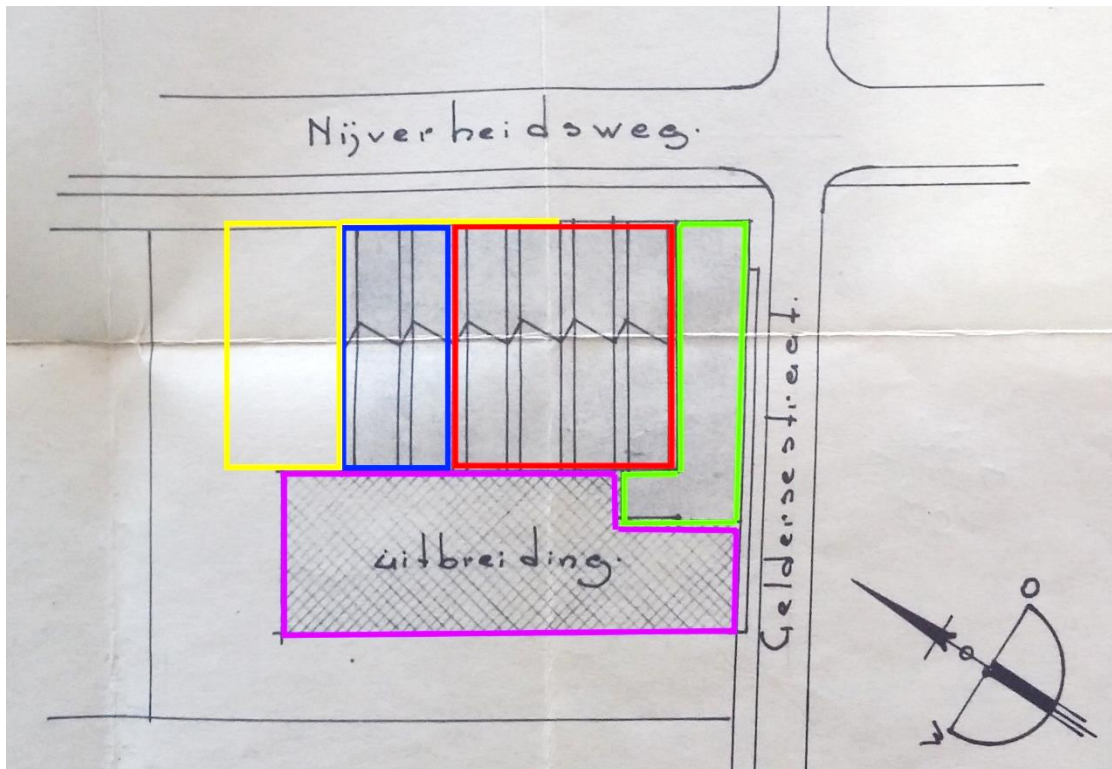
1948

1954

1958

Schematische weergave van de diverse uitbreidingen:

- Rood = 1949
- Blauw = 1951
- Groen = 1955
- Paars = 1959
- Geel = 1997 / 2008

Waardering

Om de waarde van dergelijke fabriekscomplexen te kunnen vaststellen, zijn in de loop der tijd diverse methoden ontwikkeld om een bepaalde mate van objectiviteit te waarborgen. De meest gehanteerde methode bestaat evenwel uit een reeks criteria, die de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (nu: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) in 1991 heeft opgesteld ten behoeve van het Monumenten Selectie Project (MSP).⁴ Deze criteria blijken ook voor de bouwkunst uit de wederopbouwperiode (1940-1965) bruikbaar.

Cultuurhistorische waarden

Het voormalige fabrieksgebouw van de NV. NeNaFa is een van de eerste naoorlogse fabrieksgebouwen die in Amersfoort op bedrijventerrein Isselt werd gerealiseerd. Het vertegenwoordigt hiermee enige cultuurhistorische waarde.

Architectuur- en kunsthistorische waarden

Vanuit architectuurhistorisch oogpunt is het voormalige fabrieksgebouw van de NV. NeNaFa nauwelijks van belang. Alhoewel het gebouw (en de uitbreidingen uit de jaren '50) zeer zeker architectonische kwaliteiten hebben bezeten – met name waar het het zakelijk-vormgegeven kantoorgebouw van de architect Klijnstra betreft – is het gebouw dusdanig gewijzigd dat deze kwaliteiten niet meer als zodanig herkenbaar zijn. Nagenoeg alle kozijnen zijn gewijzigd, alsmede een groot deel van de puien.

Wel van belang is de gebruikte constructie: het gebruik van sheddaken (1949 én 1951) is kenmerkend voor fabriekscomplexen. Hetzelfde geldt voor de gebruikte betonconstructie van de uitbreidingen uit 1955 en 1959.

Technische installaties / machinerieën zijn niet meer in het pand aanwezig. Ook kunsthistorische waarden zijn niet aangetroffen. De bronzen plaquette die ooit het gebouw heeft gehangen (zie p.6) bevindt zich niet meer in het pand.

Stedenbouwkundige en ensemblewaarden

Door de aanleg van de Amsterdamseweg heeft de Nijverheidsweg als doorgaande route sterk aan betekenis ingeboet. Hiermee is ook de ligging van het voormalige fabrieksgebouw van de NV. NeNaFa minder prominent dan in 1949. Hier komt bij dat de gehele context van het gebouw – door grootschalige sloop en nieuwbouw – in de toekomst zal veranderen.

Wel heeft het pand enige relatie met het buurpand aan de Nijverheidsweg-Noord 42, niet alleen wat betreft de ligging aan de Nijverheidsweg, maar ook wat betreft historie (het dateert uit dezelfde periode), als functie (fabriekscomplex) en typologie (sheddakconstructie).

Gaafheid / herkenbaarheid

Zoals gezegd heeft het voormalige fabrieksgebouw van de NV. NeNaFa sterk aan authenticiteit ingeboet door de vele wijzigingen en verbouwingen die na 1960 hebben plaatsgevonden. Dit geldt met name voor het exterieur. De aanwezige dakconstructies van de fabriekshallen zijn in tact gebleven.

⁴ Het MSP betrof een landelijke inventarisatie naar bouwkunst uit de periode 1850-1940. Zie: Rijksdienst voor de Monumentenzorg, *Handleiding Selectie en Registratie Jongere Stedebouw en Bouwkunst (1850-1940)*, MSP-MRP, Zeist 1991.

Zeldzaamheid

Het voormalige fabrieksgebouw van de NV. NeNaFa is een van de weinige (overgebleven) fabriekscomplexen in Amersfoort met een sheddakconstructie. Deze is – voor zover bekend – alleen aanwezig bij de hallen van de Wagenwerkplaats aan de Soesterweg 244 en het buurpand aan de Nijverheidsweg-Noord 42. Bij de Wagenwerkplaats zijn zowel houten, als ijzeren sheddaken aanwezig; de constructie van het pand Nijverheidsweg-Noord 42 is van ijzer.

Aanbevelingen

Het gebouw van de NV. NeNaFa vertegenwoordigt slechts een geringe cultuurhistorische- en architectuurhistorische waarde. Toch kan het gebouw - tezamen met het buurpand Nijverheidsweg-Noord 42 - van enige betekenis zijn binnen de gehele ontwikkeling van de Kop van IJssel. Immers: door enkele karakteristieke gebouwen binnen het gebied te handhaven, kan het gebied zijn industriële karakter behouden, hetgeen niet alleen van belang is voor het zichtbaar houden van de historie, maar ook voor het verlenen van een eigen identiteit van het gebied.

Wat betreft het gebouw van de NV. NeNaFa wordt aanbevolen om in te zetten op behoud van het meest waardevolle, karakteristieke en oudste onderdeel, namelijk de zes sheddaken.

De Onderste Steen, Michiel Kruidenier

Gebruikte bronnen en literatuur

Literatuur:

- Dijkhuizen, E. van, 'Vijftigjarig jubileum Nenafo, begin van een nieuwe periode. Zweedse onderneming neemt naamplatenfabriek in Amersfoort over', in: *Reformatorisch Dagblad*, 19 oktober 1988
- Haslinghuis, E.J., *Bouwkundige termen. Verklarend woordenboek der westerse architectuurgeschiedenis*, Houten/Zaventem 1993 (1ste druk, 2de oplage)
- Jansen, T. en M. Kruidenier, *Amersfoort en de industrie. Een zoektocht naar het industriële verleden van Amersfoort*, Amersfoort 2005
- Lee, H. van der, *Het kwartier is om. Industrie en bedrijvigheid in het Eemkwartier*, Amersfoort 2007
- Lee, H. van der, *Kunst werkt. Oud-Amersfoortse bedrijven tonen hun kunsten*, Amersfoort 2009

Archieven:

Archief Eemland, Amersfoort (bouwdossiers)

Overig:

www.danielson.nl
www.topotijdreis.nl
www.wikipedia.nl

Herkomst afbeeldingen

Omslag + afb.1, 2 en 4 t/m 10:	De Onderste Steen, Nijmegen
p.2 en 6 (onder):	Diverse internetbronnen
p.4:	Museum Flehite, Amersfoort
p.5, 7, 8 en 9:	Archief Eemland, Amersfoort
p.6 (boven):	Van der Lee 2009, p.65
afb.3:	Siesta / dhr. S. Hekking, Amersfoort

Afbeeldingen

Afb.1. Voorgevel (detail).

Afb.2. Voorgevel (detail).

Afb.3. Hoek Nijverheidsweg-Noord / Geldersestraat.

Afb.4. Linker zijgevel (Geldersestraat).

Afb.5. Rechter zijgevel.

Afb.6. Rechter zijgevel (achteraan).

Afb.7. Achtergevel.

Afb.8. Interieur.

Afb.9. Houten constructie (detail).

Afb.10. Stalen staanders.